

HISTÒRIA DE LES ULLERES

Rafael MENACHO

En parlar de la història de les ulleres cal tenir un record per el Dr. Simon de Guilleuma, oftalmòleg de Barcelona, que fou una de les persones més documentades sobre aquesta matèria. Parlar sobre l'origen de les ulleres no es cosa nova. S'ha parlat o més ben dit s'ha escrit molt sobre l'origen de les ulleres, entre d'altres per A. De la Peña, el mateix Simon de Guilleuma, Márquez i J. Palacios, per citar-ne alguns.

S'ha atribuït el seu origen a la remota antiguitat, a Babilònia, a Xina, India o Egipte. Totes aquestes teories han estat rebutades àmpliament.

El vidre convex o pla-convex, corrector de la presbiopia comença a emprar-se a finals del segle XIII o inicis del XIV. El vidre còncau, corrector de la miopia no es va conèixer fins al segle XV. La primera referència sobre ell la dóna Nicolas Cusano (1401-64). No obstant això Plini el Vell a La Història Natural comenta que l'emperador Nerò contemplava els espectacles del circ a través de una maragda tallada còncaua i si no la feia servir havia d'aclucar els ulls.

La primera referència escrita sobre el poder multiplicador la trobem a Sèneca, nascut a Còrdova l'any tres de la nostra era, quan diu a "Qüestions Naturals": "Les lletres, encara que confuses i petites es veuen més clares i més grosses vistes a través d'una esfera de vidre plena d'aigua". Ell atribuïa el poder magnificador a l'aigua.

Quasi mil anys després, Abu Ali Muhammad ben Hazan, més conegut com Alhazen, nat a Basora l'any 1039, escriu al "Tresor d'òptica": "Un fragment d'esfera de vidre mostra els objectes mes grans".

Passaran tres-cents anys més per a que Roger Bacon (1214-94) a l'obra del qual discrepava de l'Escolasticisme dominant aleshores, prohibida i ell empresonat o reclòs en un monestir per ordre del Sant Pare Nicolau III.

El Doctor Mirabilis com se'l coneixia, comenta a la seva obra "Opus Maior" els escrits de l'Alhazen i arriba a la conclusió de que seria de gran utilitat per les persones velles i de vista dèbil. Aquesta cita sembla ser el punt de partida de l'ús del vidre convex per llegir fent-lo servir com a lupa.

Mes a qui se li va ocórrer ajuntar dues lupes amb un clau per fer les primeres ulleres, fins hores d'ara es desconeix tant el nom del descobridor, com el lloc i la data en què foren ser descobertes.

A l'església de Santa Maria Maggiore de Florència, existeix una tomba en quina làpida es pot llegir: *"Aqui reposa Salvino Armati dels Armati de Florensa, inventor de les ulleres. Deu li perdoni els seus pecats. 1317"*. Aquest personatge figura al Diccionari de Biografies de Dezobry i Bachelet com a "Físic florentí que va debilitar la seva vista a causa dels experiments que havia fet i per aquesta raó va fer-se unes ulleres per poder continuar les seves investigacions".

L'autenticitat de dita làpida ha estat qüestionada per múltiples autors. El nostre amic i company Dr. Josep M Simon, amb ocasió d'una estada a Florència va intentar veure-la, més els frares de Sta. Maria no li ho varen permetre, dient-li que no existia.

L'any 1306, Fra Girolamo di Ravolta, de la ciutat de Pisa, diu en un dels seus sermons: "Encara no fa vint anys que s'inventà l'art de fer ulleres".

Al cementiri de la mateixa ciutat existeix la tomba de Fra Alessandro de l'Spina que als seus escrits diu que va conèixer l'inventor de les ulleres, però que per certes circumstàncies no pot revelar el seu nom. Aquesta referència fa pensar per una banda que podria referir-se a Roger Bacon qui romania empresonat i prohibida la seva obra. Per altra banda es pot assegurar que el descobriment va fer-se entre 1280 i 1310.

En aquells temps la fabricació de vidre colorit era coneguda a tot Europa i es feia servir per als grans vitralls de les catedrals, però el vidre blanc de qualitat només es feia a Venècia especialment a Murano. Aquests fets ens fan creure que les primeres ulleres les podem localitzar al nord de Itàlia i a una població entre Venècia, Florència i Pisa.

També aquesta regió fou el bressol del Renaixement i es possible que entre les múltiples causes que varen intervenir en el gran desenvolupament renaixentista tingués influència aquest descobriment. Abans d'aquesta

troballa els intel·lectuals i artesans veien molt limitades les seves facultats de visió pròxima precisament a l'edat de la maduresa i experiència i les ulleres van allargar la seva vida professional.

La representació més antiga d'una persona amb ulleres es troba a la Sala Capitular del Monestir de Sant Nicolau a la ciutat de Treviso., pintada per Tomàs de Mòdena. Estan representats diversos monjos Dominics, entre ells el Cardinal Nicolau de Rouen que llegeix amb l'ajuda d'una lupa i en altre retrat està representat el Cardinal Hug de Provença que llegeix amb ulleres. La data de aquestes pintures es el 1352.

Les ulleres més antigues que es coneixen provenen del Monestir de Wienhausen i són del 1400. El primer tractat conegut sobre la graduació de les ulleres és el "Libro de los Antojos" escrit per el Licenciado Daza de Valdés a Sevilla l'any 1623.

A partir d'aquest moment les ulleres evolucionaren, canviant de forma i de manera de subjectar-les; primerament es feia amb una mà, després recolzades sobre el nas, fent pressió amb les dues branques, això era al segle XIV. Al segle XV ja comencen a veure-les amb un pont flexible que pressionava sobre el nas. Són els clàssics Quevedos.

Altres les subjectaven amb unes vetes que agafaven a les orelles. Una altra forma de subjectar-les era amb barnilles, una central que se aguantava al barret. Aquest mecanisme, diu Daza de Valdés, que només podien fer-les servir els reis i cortesans que no es treien el barret davant de ningú.

A partir del segle XVIII són amb dues barnilles curtes o plegables pels que duïen perruca o llargues com las actuals. Finalment amb pinça que es fixava al nas, dites americanes.

No cal dir que passats els anys s'ha arribat a les lentilles de contacte i a les lents intracamerul·lars utilitzades per als pacients operats de cataractes.

Finalment em pregunto si serem testimoni de l'enterrament de les ulleres assassinades per la cirurgia refractiva tan abundant actualment.

Bibliografía:

- Manuel Márquez: *Comentarios al Uso de los anteojos*. Imprenta Cosano, 1923. Madrid.
- Pierre Marly. *Les Lunettes*. Atelier Hachette / Massin. Paris.
- W. Poulet. *Les Lunettes* Ed. Wayenborgh. 1982, Bonn.
- Juan Murube del Castillo. *Sobre el origen de los anteojos*. Studium Ophtalmologicum. Vol. III, n 3. 1983.
- Mario Esteban. *Estudio Histórico del Diccionario Médico de Juan Alonso (1606)*. Maac Line S. L. 2002.